

Critics Point

2018

Φιλαρμονική Όρχηστρα
Γαλλικής Ραδιοφωνίας:
ἀρχιμουσικός: Dikko Franck·
σολίστ (πιάνο): Khatia Buniatishvili.

Συναρπαστικό πρόγραμμα ελάχιστων ἀκουομένων ἔργων
Ντεμπυσσύ καὶ Σιμπέλιους καὶ ἀναπάντεχη ἀποκάλυψη τοῦ
μυριοπαιγμένου Κοντσέρτου ἀρ. 2 τοῦ Ραχμάνινοφ.

14/2018.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

ΠΡΟΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΣ ΜΑΣ παντὸς ξένου καλλιτεχνικοῦ συνόλου, ἀλλὰ καὶ (σπανιότατα), μεμονωμένων σολίστ, εἶναι ἡ σύγκρισή του μὲ τὰ καθ' ἡμᾶς. Καίτοι ἐνεπιγνώτως ἐπιχειροῦμε νὰ εἰσδύσουμε εἰς ὧτα μὴ ἀκουόντων, δηλαδὴ τῶν καλλιτεχνικῶν διευθυντῶν τῆς Κρατικῆς Όρχήστρας Ἀθηνῶν (ΚΟΑ) ¹ καὶ τῶν λεγομένων Μουσι-

---

¹ Ἀλήθεια ὑπάρχει ἀκόμη; Σύμφωνα μὲ τὰ *e-mail* ποὺ λαμβάνω ἀπὸ τὸ ὑποδειγματικά λειτουργοῦν Γραφεῖο Τύπου της, μεταξὺ δύο ἐμφανίσεων της μεσολάβησαν ἀκριβῶς ἀκριβῶς 40 μέρες: 4 Φεβρουαρίου—16 Μαρτίου καὶ ἡ τελευταία εἰς μνήμην τοῦ ἀλησμόνητου Χαράλαμπου Φαραντάτου. Μήπως κράτησαν τοὺς μουσικούς τῶν συνόλων μουσικῆς δωματίου της ὡς...ἐκθέματα στὰ μουσεῖα ὅπου τοὺς στέλνει νὰ παίζουν, δίχως νὰ ἐνημερωνόμαστε γιὰ τὴν ἐπισκεψιμότητα ἐκδηλώσεων ὄντως ἀξιολόγων;

κῶν Συνόλων τῆς EPT. ἀντιστοίχως κ.κ. Στεφάνου Τσιαλῆ καὶ Τάσου Συμεωνίδη, πού πεισματικότατα ἀγνοοῦν τὴν Ἑντεχνη Ἑλληνικὴ Μουσικὴ, θὰ τοὺς συνιστοῦσαμε, νὰ διεξέλθουν μὲ περίσκεψη τὰ προγράμματα τῶν δύο συναυλιῶν τῆς γαλλικῆς ὀρχήστρας. Ὅμως δὲν τοὺς εἶδαμε, τοῦλάχιστον στὴν πρώτη, τῆς Φιλαρμονικῆς Ὀρχήστρας τῆς Γαλλικῆς Ραδιοφωνίας. Ἐφ' ᾧ καὶ τοὺς πληροφοροῦμε ὅτι προέχουσα θέση κατεῖχε ἡ γαλλικὴ μουσικὴ, μὲ πιὸ «πολυπαιγμένο» ἔργο, στὴ β' συναυλία, τὴν ἀνεπανάληπτη Συμφωνία σὲ ρε ἔλ. τοῦ Σεζάρ Φράνκ, ἀποκαλυπτικὴ σὲ κάθε νέα της ἀκρόαση. Δεύτερη, προσωπικὰ διόλου εὐχάριστη διαπίστωση, ξαναεμφανίσθηκαν στὸ Μέγαρο οἱ ἀπὸ καταβολῆς Γεωργίου Νάζου (1862-1934), πανταχόθεν κεκραγμένως ἀτάλαντου διευθυντοῦ τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν, φυτεμένου ἀπὸ τὸ Κροῖσο Ἀνδρέα Συγγρὸ «ξενομαθημένοι» φιλόμουσοι, νοσταλγοὶ σήμερα πιά τοῦ λαμπράκειου Μεγάρου, εὐκλεῶς συνεχίσαντος τὴν ἀνθελληνικὴ τους παράδοση...Σὰν ἀποβροχάρικα σαλιγκάρια οἱ ἀφιλότιμοι!

Ἄν δὲ σφάλλω, τελευταία φορά, ἄκουσα τὴ Φιλαρμονικὴν Ὀρχήστρα τῆς Γαλλικῆς Ραδιοφωνίας, ὅταν τὴν καταδυνάστευε ὁ τελείως ἀτάλαντος, καὶ θανάσιμα ὑπναλέος γερμανοπολωνὸς Marek Janowski (γ. Βαρσοβία, 18.2.1939), διευθυντῆς της (τρομάρα του!) τὸ 1984-2000. Πάντα στὸ Μέγαρο, μεταξὺ 1991 καὶ 2000 μετέτρεψε σὲ ἐφιάλτη ἀνίας τὴ συμφωνία Τουραγκαλίλα, 11 μέρη, (1946-48, παγκ. α' ἐκτ. ὑπὸ τὸ Λέοναρντ Μπέρνσταϊν [1918-1990], Βοστώνη, 2.12.1949), 90λεπτο ἀριστούργημα τοῦ Μεσσιάν: τὴν ἀποκατέστησε λίγο ἀργότερα ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πολὺκλαυστης Ὀρχήστρας Χρωμάτων ὁ Μίλτος Λογιάδης ἀποσπώντας τσουνάμι χειροκροτημάτων καὶ ἐπευφημιῶν ἀπὸ μιὰν αἴθουσα γεμάτη κατενθουσιασμένους ἀκροατές.

Ἦστερα ἀπὸ μιὰν 20ετία περίπου, ξαναβρήκαμε ἓνα ὑπέροχο συμφωνικὸ σῶμα, νέων, κυρίως μουσικῶν μὲ μεστὸ, λαμπερῶν ἤχο-χρωμάτων καὶ καθαρότατων περιγραμμάτων ξυλίνων καὶ χαλκίνων καὶ ἀνεπλήπτης ὁμοψυχίας καὶ συγχρονισμοῦ ἔγχορδα ὅχι τόσο ἀδρού ἀλλ' ἀπαλοῦ ἤχοχρώματος ὑδατογραφημάτων. Στὸ α' ἀναλόγιο τῶν πρώτων βιολιῶν, δύο νεαρότατες δεσποσύνες με λεπτὴ κορμοστασιά. Καμμία σύγκριση μὲ τὸ Janowski ὁ νῦν διευθυντῆς της, Φινλανδὸς Dikko Franck (γ. 1979), νέος, γεμάτος ζωντάνια, πού ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διηύθυνε... ἔξω ἀπὸ τὸ πόντιο, ἔχοντας ἀριστερᾶ τὸ κοινό καὶ δεξιᾶ τὴν ὀρχήστρα! Ὡστόσο ἐνῶ ἐκμαίευε ἀδιαλείπτως μαγευτικῆς λάμπφως καὶ ἠχητικῆς μεστότητος στιγμιότυπα, δὲν ἐπιτύγγανε πάντα τὴν ἐπιθυμητὴ

νοηματικά εύρη καθαρότητα: και στον άγνωστό μας Ντεμπυσσύ αλλά κυρίως στο Σιμπέλιους, μεγαλοφυΐα που αν δέ συλλάβεις έξ' αρχής το μίτο του πυκνού, μεστότατου συμφωνικού στοχασμού, του κινδυνεύεις να βρεθείς σε λαβύρινθο, όπερ και έγινετο. Η γνωστή μας μοναδική γεωργιανή υπερερμηνεύτρια Κχάτια Μπουνιατισβίλι (γεωργ. ხატია ბუნიათიშვილი, πρφ. **Khatia Buniatishvili**, τὸ γεωργιανό **b** προφέρεται ως ούρανισκόφωνο **kh**: γ. Μπατούμ, 21.6.1987) αξίζει μνεία ὄλως ξεχωριστή.

1. ΝΤΕΜΠΥΣΣΥ, ΚΛΩΝΤ [Debussy, Claude, 1862-1918]: Συμφωνία σε σι έλ., για πιάνο με 4 χέρια (Ρωσία, χειμώνας 1880-1881), αφιερωμένη στη ρωσίδα προστάτιδα του Τσαϊκόφσκυ, πάμπλουτη βαρώνη Ναντιέζντα Φιλαρέτοβνα φόν Μέκ [ρωσ. Надежда Филаретовна фон Мекк, 1831-1894], όταν εκείνη τον είχε προσλάβει ως μουσικό παιδαγωγό των θυγατέρων της. Το χειρόγραφο ανακαλύφθηκε το 1933 στην ΕΣΣΔ: είναι μόνο το β' μέρος, **Un poco lento, cantabile**, διάρκειας 11' περίπου, ενός έργου που παρέμεινε ανολοκλήρωτο. Διέτρεξα ένδελεχώς το Διαδίκτυο, δίχως να βρω ήμερομηνία γεννήσεως του άμερικανού ένορχηστρωτού του **Tony Finno** ή χρονολογία ένορχηστρώσεως: αναπόφευκτα αυτή κρίνεται, σε ποσοστό 80% τουλάχιστον και όχι ο άμοιρος Ντεμπυσσύ. Καταγράφουμε λοιπόν την φευγαλέαν έντύπωση που αποκομίζει και ο έμπειρότερος άκροατής από την πρώτη άκρόαση οίουδήποτε έργου. (Βρήκε την ώρα να χαλάσει και το σύστημα άκροάσεως **YouTube** του Η/Υ μου!). Ούτως ή άλλως ωραία και ενδιαφέρουσα σελίδα, ακόμη και αν άγνοούσαμε το συνθέτη. Φυσικά, τίποτε από την ένορχήστρωση δεν πρόδιδε το μετέπειτα Ντεμπυσσύ. Κυριαρχούσα έντύπωση τὰ τσαϊκόφσκεια χάλκινα του Φίννο. Είχαμε μιάν αδιάλειπτην αίσθηση ροής, καίτοι ελάχιστα άκούσθηκε ένα προφανώς καίριο σόλο φαγκότο σε ό,τι είσπράξαμε ως β' θεματικό σύστημα. Προσέξαμε ακόμη ένα έκτενές πέραςμα μουσικής δωματίου (φλάουτο ψηλά ή πίκκολο, 2 βιολιά και 2 βιολοντσέλα, πάνω σε γοητευτικήν αντιμελωδία των έγχορδων. Προς το τέλος, μιá ενδιαφέρουσα κατιούσα κλίμακα κοντραμπάσων. Ευχαριστούμε από καρδιάς τή γαλλικήν ὀρχήστρα και τὸ Μίκκο Φράνκ, αλλά χρειαζόμαστε και άλλες άκροάσεις.

2. ΡΑΧΜΑΝΙΝΩΦ, ΣΕΡΓΚΕΪ ΒΑΣΙΛΙΕΒΙΤΣ [Рахмáнинов, Сергéй Васíльевич, 1873-1943]: Κοντσέρτο για πιάνο και ὀρχήστρα αρ. 2, ντο έλ. , έργο 18, (1900). Ένα από 20 περίπου μέχρις άη-

δίας πολυπαιγμένα, ἔργα διεθνοῦς ρεπερτορίου: τόσο πὺ νὰ ὄνειροπολῶ μὴν 100ετῆ αὐστηρότατη ἀπαγόρευση δημοσίας ἐκτελέσεώς τους, ὥστε νὰ ἀποκαλυφθοῦν κατόπιν ἐξ' ὑπαρχῆς. Ἔχοντάς ἀκούσει δὲ τὴν Κχάτια, ὡς ρεσιταλίστρια καὶ σὲ μουσικὴ δωματίου, ἀποροῦσα τὶ τὴν ἐξώθησε στὴν ἐπιλογή τοῦ ἔργου, κατὰ βάθος ὅμως προσδοκῶντας θαῦμα, πὺ ὄντως **πραγματώθηκε**.

Συνήθως στὸ *Κοντσέρτο* ἀρ. 2,² ἢ μᾶλλον λιτῆς συνθέσεως ὀρχήστρα, ἀπλῶς «διεκπεραιώνεται» ὡς ἀδιάφορη «γαρνιτούρα» ἔργου κυρίως **πιανιστικοῦ**. Ἀντίθετα ἐδῶ, ἢ Μπουνιατισβίλι, τὸ εἶδε ὡς μιὰ μεγαλειώδη, *Συμφωνία κοντσερτάντε* γιὰ πιάνο καὶ ὀρχήστρα, σὲ ρόλους ἀπολύτως ἀλληλοσυμπληρούμενους. I. **Moderato**: αὐτὸ διαισθανθήκαμε ἤδη ἀπὸ τὶς πρῶτες σαγηνευτικὰ μεστόηχες καὶ λαμπερὲς συγχορδίες τῆς στὴ χαμηλότερη περιοχῆ, πὺ ἐξελείχθηκε σὲ μιὰ ἠχητικὰ ὑπερκλεπτυσμένη ροή (κάθε φθόγγος ἢ συνήχηση ἀποδιδόταν μὲ τρόπο μαγικὰ ἀνεπιτήδευτο), ὅμως χαρακτηριζόμενη ἀπὸ ἐκπληκτικὸ ἐσωτερικὸ σφρίγος. Ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα **toucher** θὰ λέγαμε «μοτσάρτειο», κάθε ἄλλο παρὰ ἐμπρεσσιονιστικὸ— τόσο καθάρια ἦταν ἢ ἐκφορὰ κάθε φθόγγου. Τὰ κορυφώματα **fff** εἶχαν ἀφεθεῖ στὴν ὀρχήστρα, ἐνῶ κάποιες στιγμὲς τὸ πιάνο ἀκουγόταν ὡς εὐαρθρος ψίθυρος. II. **Adagio sostenuto**: ἴχνος ἀμφιβολίας δὲ μᾶς κατεῖχε πιά γιὰ τὴν πρωτοτυπία τῆς προσεγγίσεως. Ἦδη, ἀπὸ τὸν ψίθυρο τοῦ πιάνου πάνω στὰ σόλι φλάουτο καὶ κλαρινέτου, αἰσθανθήκαμε σὰν νὰ ἀκούγαμε τὸ ἔργο πρώτη φορά! Μᾶς μάγεψε ὁ πλοῦτος λεπτότατων ἐκφραστικῶν ἀποχρώσεων σὲ μᾶλλον περιορισμένα πεδία τοῦ φάσματος δυναμικῆς καὶ χαρήκαμε ἰδιαίτερα τὴν ἀναβάθμιση τοῦ ρόλου τῆς ὀρχήστρας. III. **Allegro scherzando**: Ἀπόγειο καὶ κατακλειδὰ τῆς μεγάλης ἐρμηνείας, ὁ πλοῦτος τοῦ συνόλου ὄλων αὐτῶν τῶν «κάτι ἄλλο» καὶ ἢ χάριν τοῦ μουσικοῦ περιεχομένου «ὁμοσούσια» συνύπαρξη πιάνο καὶ ὀρχήστρας. Τὸ θαῦμα τῆς νεκραναστάσεως τῆς παρτιτούρας, μᾶς ἔκαμε νὰ παραβλέψουμε τελείως τὴν ἐκπαγλη μελαχροινὴ καλλονὴ τῆς νέας μὲ τὴν κατακόκκινη τουαλέττα. Ἦταν ἢ τρίτη ἐπίσκεψή τῆς στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ Μέγαρο. Προηγούμενες: 1.

² Τὴ δημοτικότητά του ἴσως χρωστᾶ ἐν μέρει καὶ στὴν ἀγγλικὴ μαυρόασπρη ταινία τοῦ μεγάλου σκηνοθέτου **Sir David Lean** (1908-1991) *Σύντομη Συνάντηση* [ἀγγλ. *Brief Encounter*, 1945], πὺ τὸ χρησιμοποίησε ἀποκλειστικὰ ὡς μουσικὴν ὑπόκρουση.

Άτομικό ρεσιτάλ με έργα Λίστ, Σο-πέν και Στραβίνσκι, 14.12.2011. 2. Με τὸ ἀλησμόνητου Τρίο Γκιντὸν Κρέμερ (βιολί), Κχάτια Μπουνιατισβίλι (πιάνο) καὶ Γκιέντρε Ντιρβαν-αουσκάϊτε (Giedre Dirvanauskaitė, Λιθουανή, βιολοντσέλο, 14.12.2013.

3. ΣΙΜΠΕΛΙΟΥΣ, ΓΙΑΝ [Sibelius, Jan, 1865-1957]: Συμφωνία ἀρ. 3, ντο μείζ., ἔργο 52 (1907, παγκ. ἀΐ. ἐκτ.: ὀρχήστρα Φιλαρμονικῆς Ἑταιρείας Ἑλσίνκι ὑπὸ τὸ συνθέτη, 25 Σεπτ. 1907). Ταξινομώντας μέσα μου τὸ Σιμπέλιους μεταξὺ τῶν κολοσσῶν τῆς παγκόσμιας συνθετικῆς σκέψεως, ἀγανακτῶ ὄχι μόνο γιὰ τὸν παραγκωνισμό του ἀπὸ «πρωτοποριακούς» κρετίλους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ἀπὸ ὅλα του τὰ ἀριστουργήματα (ἐν οἷς καὶ οἱ 7 συμφωνίες) ἀκούγονται κάπως συχνότερα (δικαίως, φυσικά) οἱ ἀρ. 2, 5 καὶ ἐνίοτε 1. Πρώτη φορά ἀκούγα σὲ ζωντανὴ ἐκτέλεση ἐν Ἑλλαδιστάν, τὴν Τρίτη Συμφωνία, καὶ ἄς ὑπάρχουν στὸ *You Tube* ἄνω τῶν δέκα ἠχογραφήσεών της ἀπὸ ἀρχιμουσικούς τοῦ διαμετρήματος ἑνὸς Ραζντιέστβενσκι [ρωσ. Ροждествовский, γ. 1931]. Ἀπὸ καρδιάς εὐχαριστοῦμε τὸν **Dikko Franck** γιὰ τὴν ἐπιλογή καίτοι παρὰ τὴν καθαρὸτατην ἀνάγνωση, ἴσως ἔδωσε ἀνεπαίσθητα μεγαλύτερη τοῦ δέοντος ἔμφαση στὶς ἀντιθέσεις δυναμικῆς ἀπὸ οἰκογένεια σὲ οἰκογένεια ὀργάνων (χάλκινα, ξύλινα, ἔγχορδα), εἰς βάρος τῆς ὁμολογουμένως ὄχι εὐκόλης νοηματικῆς συνοχῆς καὶ ροῆς (γι' αὐτὴν ἀκριβῶς λογίζεται μέγας ὁ Σιμπέλιους). I. *Allegro moderato*, ντο μείζ. Συγκρατήσαμε ἕνα ὠραιότατο δευτερεῦον θέμα (βιολοντσέλα), μιὰ κατιοῦσα κλίμακα πνευστῶν. II. *Andantino con moto, quasi allegretto*, σολ# ἔλ. Αἰθέρια, ἀπιαστο σὰν ξωτικὸ, εἶδος νυχτερινοῦ (τὸ θέμα ἀκούγεται 4 φορές) ποὺ ὅμως δὲν ἐνδίδει σὲ ρομαντικὲς διαχύσεις. III. *Moderato - Allegro ma non tanto*. Εἰσπράξαμε ἕξοχο λεπτούργημα συμφωνικοῦ στοχασμοῦ, μὲ ἀξιοπρόσεκτο ἕνα πλατὺ *cantabile* τῶν βιολοντσέλων.

4. ΣΙΜΠΕΛΙΟΥΣ, ΓΙΑΝ: Φινλανδία [πρωτ. τίτλος *Finlandia*, ὄχι *Suomi*, ὅπως ἀποκαλοῦν οἱ Φινλανδοὶ τὴ χώρα τους, συμφωνικὸ ποίημα (1899-1900), ἔργο 26, ὡς...μπίς, καὶ πάλι σὰν παράδοξα «παρθένο» ἠχητικὸ ἀκουσμα ποὺ δὲν ἔχουμε συνηθίσει. (ΜΜΑ, αἴθουσα ΧΔΔ, 7.3.2018).